

تحلیل و ارزیابی مبانی و براهین

تشکیک خاصی وجود

عصمت همتی*، دانشجوی دکتری فلسفه و کلام اسلامی دانشگاه قم

علی اله بداشتی، دانشیار گروه فلسفه و کلام اسلامی دانشگاه قم

چکیده

تشکیک خاصی حقیقت وجود، یکی از پایه‌های مهم حکمت متعالیه است که صدرالمتألهین بعد از میرهن ساختن آن، تبیین و اثبات مسائلی چون وحدت وجود در عین کثرت، حرکت جوهری، برهان صدیقین و مسائل فرعی دیگری را بر آن مبتنی ساخته است. منطقیین و حکمای پیشین تشکیک مفهومی وجود را پذیرفته بودند؛ به این معنا که مفهوم وجود بر مصادیق غیر یکسان حمل میشود و مصادیق وجود به تقدم و تأخر، شدت و ضعف، بیشی و کمی، اولویت و عدم اولویت، با هم اختلاف دارند. آنچه ملاصدرا اثبات کرد این بود که حقیقت وجود بوحده و بالذات - منشأ کلیه آثار، از جمله این اختلافات تشکیکی است. بر این مبنا، وجود، حقیقتی ذومرتبه است که یک مرتبه آن واجب‌الوجود و بقیه مراتب - از صادر اول تا هیولی - افراد و مراتب همان حقیقتند.

در این نوشتار، سابقه تاریخی بحث تشکیک نزد ابن‌سینا و شیخ اشراق و بررسی اجمالی براهین هر یک، داوری ملاصدرا بین طرفین، پایه‌ها و مبانی بحث تشکیک - یعنی اشتراک معنوی و اصالت وجود - و براهین ملاصدرا در اثبات تشکیک مورد بررسی قرار گرفته و با دفاع عقلی و تحلیلی از موضع حکمت متعالیه

سعی شده برخی انتقادات به مبانی و استدلالهای ملاصدرا پاسخ داده شود.

کلیدواژگان

تشکیک خاصی
اصالت وجود
تشکیک عام
اشتراک معنوی وجود

طرح مسئله

بعد از اصالت وجود، تشکیک خاصی حقیقت وجود از مهمترین مبانی حکمت متعالیه است. همه شارحان و حتی مخالفان حکمت صدرایی، صدرالمتألهین را مؤسس و مبین این اصل میدانند. ملاصدرا با تکیه بر دو اصل اساسی فلسفه خویش، یعنی اصالت وجود و تشکیک حقیقت وجود، توفیق یافت بسیاری از مسائل الهیات که تا پیش از او لاینحل مانده یا اثبات نشده بود را به کرسی تحقیق بنشانند. به اعتقاد استاد مطهری، ملاصدرا نه تنها نظام نوینی در فلسفه پایه‌ریزی کرد بلکه توانست از جنبه استدلال و برهان، فلسفه را بصورت قواعد ریاضی درآورد که هر یک از دیگری استخراج و استنباط شود

(نویسنده مسئول) *Email:hemmaty.e@gmail.com

تاریخ تأیید: ۹۴/۳/۵

تاریخ دریافت: ۹۳/۸/۱۹